

**АМАРЖСАН ЭХЧҮҮДЭД ҮЗҮҮЛДЭГ НИЙГМИЙН ХАЛАМЖ,
ҮЙЛЧИЛГЭЭНИЙ ТАЛААРХ ГАДААДЫН ЗАРИМ ОРНЫ ЭРХ
ЗҮЙН ЗОХИЦУУЛАЛТ, ТУРШЛАГА**
(Харьцуулсан судалгаа)

Р.Хатанбаатар, А.Пагма, Ө.Мөнхтунгалаа

Дэлхийн улс орнуудад гэр бүлийн талаар баримтлах бодлого нь нийгмийн асуудалд голлон чиглэх бөгөөд тухайн орны онцлог, уламжлал, эдийн засгийн хүчин чадавх, хүн ам зүйн байдлаас хамааран зорилго, чиглэл, тэргүүлэх чиглэл, арга барил нь байнга өөрчлөгдөж байдаг. Зарим оронд гэр бүлийн талаар баримтлах бодлого нь юун түрүүн хүн ам зүйн зорилгод чиглэж байдаг бол зарим оронд ядуу гэр бүлийн хүүхдийг хамгаалахад илүү анхаардаг байна.

Гэр бүлийн талаар баримтлах бодлогын нэг чухал хэсэг болох жирэмсэн эмэгтэйчүүд, амаржсан эх, нялхсыг хамгаалах, тэтгэмж, тусламж үзүүлэх, хүүхэдтэй гэр бүлд хөнгөлөлт үзүүлэх халамж, үйлчилгээнд дараах нийгмийн халамжийн арга хэмжээнүүд юун түрүүнд багтаж байна. Үүнд:

- Эхчүүдийн жирэмсэн үе болон хүүхэд төрөх үед үзүүлэх эмнэлгийн үйлчилгээ,
- Жирэмсний болон амаржсаны дараах тэтгэмжтэй амралт олгох,
- Нялх болон бага насны хүүхдийн эрүүл мэндийн хяналт,
- Хүүхдээ асрах, хүмүүжүүлэх амралт авах эрх олгох (эцэг, эхийн амралт),
- Хүүхдэд олгох гэр бүлийн тэтгэмж,
- Татварын хөнгөлөлт,
- Орон сууцны нөхцөл сайжруулахад зориулсан бага хүүтэй зээл ба субсиди бусад төрлийн дэмжлэгүүд зэрэг болно.

Жирэмсэн болон амаржсан эхчүүдэд үзүүлэх хөнгөлөлт улс орон бүрд хэмжээ, хугацаа, нөхцөлийн хувьд адилгүй байдаг. Жишээлбэл, жирэмсний болон амаржсаны дараах амралтын тэтгэмж нь Герман, Франц, Люксембург, Нидерланд зэрэг улсуудад авч байсан цалинтай нь адил байдаг бол Бельги, Дани, Итали, Испани зэрэг улсуудад цалингийн 50-90 хувьтай тэнцүү байдаг байна. Их Британи, АНУ зэрэг улсуудад энэ тэтгэмжийн хэмжээг олон зүйлээс хамааруулан тооцдог. Амралтын хугацаа нь ч Португалид 13 долоо хоног, Данид 28 долоо хоног гэх мэтээр ялгаатай.

Европын Холбооны бүх улсад жирэмсэн эмэгтэйг ажлаас халахыг хориглодог бөгөөд жирэмсний болон амаржсаны дараах амралтын хугацаанд нь ажлын байрыг нь хадгалдаг. Мөн хуучин ажилдаа эргэн орох эрх нь дээрх амралтын хугацаанаас цааш ч тодорхой хугацаагаар хадгалагддаг. Тухайлбал, Германд энэ эрх нь 36 сар хүртэл хадгалагддаг бол бусад орнуудад 2-12 сар хүртэл хугацаагаар хадгалагдана.

Хүүхэд төрөхөд өгөх нэг удаагийн тэтгэмжийг Франц, Бельги, Люксембург зэрэг оронд бүх эхчүүдэд өгдөг бол Их Британид зөвхөн шаардлагатай гэр бүлд өгдөг.

Европын Холбооны бүх оронд хүүхдэд олгох гэр бүлийн тэтгэмж олгодог бөгөөд Бельги, Дани, Франц, Их Британи зэрэг бараг бүх оронд бүх гэр бүлд олгодог бол Германд зөвхөн хоёр дахь хүүхдээс эхлэн хүүхдийн мөнгө олгох ба тэтгэмжийн хэмжээ нь гэр бүлийн орлогоос хамаарна. Хүүхдэд олгох гэр бүлийн тэтгэмжид татвар ноогдуулахгүй. Одоо дээрх асуудлыг гадаадын зарим орны жишээн дээр дэлгэрэнгүй авч үзье.

ФРАНЦ УЛС**Нэг. Жирэмсний амралт, хүүхэд төрсний дараах эцгийн чөлөө**

Жирэмсний болон эцгийн даатгалаар жирэмсэн үе болон төрөлттэй холбоотой зардалд зориулан олгох тэтгэмж, мөнгөн тэтгэмжийг олгоно. Үүнд эхийн жирэмсний болон амаржсаны амралт, хүүхэд төрсний дараах эцгийн чөлөө, хүүхэд үрчлэн авсан эх, эцгийн чөлөө орно. Жирэмсний болон эцгийн даатгалаар олгох тэтгэмжийг орон нутгийн Эрүүл мэндийн даатгалын сангаас хариуцан олгоно.

Тэтгэмж авахын тулд тэтгэмж хүсэгч нь хүсэлт гаргахынхаа өмнөх тодорхой хэмжээний даатгалын хураамж төлсөн байх юмуу тодорхой хэмжээний цаг ажилласан байх хэрэгтэй.

Тухайлбал:

- Хуанлийн нэг сард цагийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 60 дахин авсантай тэнцэх шимтгэл төлсөн байх эсхүл 60 цаг ажилласан байх
- Хуанлийн гурван сард цагийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 120 дахин авсантай тэнцэх шимтгэл төлсөн байх юмуу 120 цаг ажилласан байх
- Хуанлийн 12 сарын хугацаанд цагийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 2030 дахин авсантай тэнцэх шимтгэл төлсөн байх юмуу 1200 цаг ажилласан байх.

Мөнгөн тэтгэмж авахын тулд жирэмсний амралт авахын өмнөх 3 сард 200-гаас багагүй цаг ажилласан байх юмуу 6 сард цагийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 1015 дахин авснаас багагүй хэмжээний шимтгэл төлсөн байх хэрэгтэй. Амаржсаны дараах 6 сарын амралтын үедээ мөнгөн тусламжийг үргэлжлүүлэн авахын тулд өмнөх 12 сард 800-гаас доошгүй цаг ажилласан байх эсхүл цагийн хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээг 2030 дахин авснаас багагүй хэмжээний шимтгэл төлсөн байх хэрэгтэй. Үүнд жирэмсний амралт авахад тооцогдсон ажлын цаг эсхүл даатгалын шимтгэл орно. Тусламж хүсэгч нь мөн эрүүл мэндийн даатгалын бүртгэлд нэг жилээс доошгүй хугацаанд бүртгэгдсэн байх ёстой.

Тэтгэмж

Тэтгэмжийг даатгуулсан эмэгтэй аль эсхүл даатгуулсан эрэгтэйн эхнэр, охин, бэрд олгоно. Тэтгэмж хүсэгч нь жирэмсэн үеийн болон амаржсаны дараах заавал хамрагдах эмнэлгийн үзлэгт орсон тухай материалаа орон нутгийн Эрүүл мэндийн даатгалын санд аль болох хурдан хүргэх ёстой.

Төрөхийн өмнөх эмнэлгийн үзлэгүүдийн бүх зардлыг даатгалаас төлнө. Жирэмсний зургаа дахь сарын эхний өдрөөс төрсний дараах 12 дахь өдрийн хоорондох жирэмслэлт, төрөлттэй холбоотой бүх зардлыг төлнө. Жирэмсэн ба амаржсан эхэд эм, эмнэлгийн сувилагчийн үйлчилгээг үнэ төлбөргүй хүргэнэ.

Мөнгөн тэтгэмж

Эхэд жирэмсний болон амаржсаны дараах амралтын мөнгөн тэтгэмж олгохоос гадна эцэгт нь ажлаас чөлөө авах үед мөнгөн тэтгэмж олгоно. Хүүхэд үрчлэн авсан бол эцэг, эхэд нь мөнгөн тэтгэмжийг хуваан олгоно.

Өдрийн мөнгөн тэтгэмжийн хэмжээ нь жирэмсний амралт авахын өмнөх 3 сарын өдрийн дундаж цалинтай тэнцүү бөгөөд улирлын нийгмийн даатгалын төлбөрийн дээд хэмжээнээс нэг өдөрт оногдохоос хэтрэхгүй байна. 2013 оны нэгдүгээр сарын 1-ний байдлаар өдрийн мөнгөн тэтгэмж нь хөдөлмөрийн чадвараа алдсаны тэтгэмжийн 1/365 буюу 9,09 еврогоос багагүй, 81,49 еврогоос ихгүй байна.

Эхийн жирэмсний болон амаржсаны дараах амралт нь голчлон төрөхийн өмнө 6 долоо хоног, амаржсаны дараа 10 долоо хоног нийт 16 долоо хоног байх ба 8 долоо хоногоос бага байж болохгүй. Хэрэв жирэмсний хүндрэлтэй байвал төрөхийн өмнөх амралтыг 2 долоо хоногоор нэмэгдүүлж болно. Мөн эмчийн тодорхойлолтоор төрөхийн өмнөх амралтын зарим хэсгийг төрсний дараах амралт дээр нэмэн шилжүүлж болно. Гурав дахь хүүхдийн хувьд амралтыг 26 долоо хоног хүртэл нэмэгдүүлэх бөгөөд 8 долоо хоног нь төрөхийн өмнөх, 18 долоо хоног нь амаржсаны дараах амралт байна. Хоёр юмуу гурван (түүнээс дээш) ихэр бол төрөхийн өмнөх амралт нь харгалзан 12 болон 24 долоо хоног байх бөгөөд амаржсаны дараах амралт нь 22 долоо хоног байна. Хугацаанаас өмнөх төрөлт гэж хүүхэд төрүүлэхээр урьдчилан магадалсан өдрөөс 6 долоо хоногоос илүү хугацааны өмнө амаржихыг хэлнэ. Энэ тохиолдолд амаржсан өдрөөс хүүхэд төрүүлэхээр урьдчилан магадалснаас 6 долоо хоногийн өмнөх өдөр хүртэлх хугацаагаар амралтыг нэмнэ.

Эцгийн чөлөөний хугацаа нь хуанлийн 11 хоног байна, ихэр хүүхэд төрсөн бол хуанлийн 18 хоног.

Хүүхэд үрчилсэн бол амралтын хугацаа 10 долоо хоног, нэгээс илүү хүүхэд үрчилсэн бол 22 долоо хоног байна.

Эцгийн чөлөөний болон үрчлэн авсны амралтын мөнгөн тэтгэмжийг эхийн мөнгөн тэтгэмжтэй адилаар тогтооно.

Хоёр. Гэр бүлийн тэтгэмж

Францийн Нийгмийн хамгааллын хуулийн L.512-1 заалт: “Францад амьдарч буй нэг буюу түүнээс дээш тооны хүүхдээ өсгөж байгаа Францийн иргэн болон Францад амьдарч буй гадаадын харьяат нар хүүхдэд нь зориулсан гэр бүлийн тэтгэмж авах эрхтэй”.

Тэтгэмжийг Гэр бүлийн тэтгэмжийн сангаас олгоно. Тэтгэмж авагчийн өсгөж буй хүүхэд нь хууль ёсны, хууль ёсны бус, өргөж авсан болон асран хамгаалж буй алин боловч гэр бүлийн тэтгэмж олгоно. Хүүхдийг асран өсгөж буй нөхцөлийг газар дээр нь үнэлэн де-факто тогтооно. Хүүхдийн насны хязгаарын хувьд, хэрэв өсгөж буй 20 хүртэлх насны хүүхэд нь ажил хийдэггүй эсхүл сарын орлого нь хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээний 55 хувьд хүрэхгүй бол гэр бүлийн тэтгэмж олгоно.

Гэр бүлийн тэтгэмжийг гэр бүлийн сарын орлогын суурь хэмжээнд (*the monthly family benefit base - BMAF*) үндэслэн тогтооно. BMAF-ийг жил бүрийн дөрөвдүгээр сарын нэгэнд хэрэглээний үнийн индексийн (*тамхины үнийг оруулахгүй тооцох*) хүлээгдэж буй жилийн дундаж өөрчлөлтийг үндэслэн тогтооно. 2012 оны дөрөвдүгээр сарын 1-ний байдлаар BMAF нь 399 евро байв.

Гэр бүлийн тэтгэмжид:

- Дэмжлэг үзүүлэх суурь тэтгэмж
- Шинэ төрсөн хүүхдийг асрахтай холбоотой зардлыг нөхөн олгох тэтгэмж. Энэ тэтгэмжийг нялх хүүхдийн тэтгэмжийн хөтөлбөрийн (*the early childhood benefit programme - PAJE*) хүрээнд хэрэгжүүлнэ.
- Тусгай зорилтын тэтгэмж зэрэг багтана.

Дэмжлэг үзүүлэх суурь тэтгэмж

1. Хүүхдийн тэтгэмж. Францад амьдарч буй хоёр болон түүнээс дээш хүүхэд өсгөж буй гэр бүлд олгоно. Хүүхдийн тэтгэмж нь хоёр хүүхдийн хувьд BMAF-ийн 32 хувь, хоёроос

дээших хүүхэд бүрд BMAF-ийн 41 хувьтай тэнцүү байна. 2012 оны байдлаар энэ нь харгалзан 127.68 болон 163,59 евро байв.

2. Нэмэгдэл тэтгэмж. Хүүхдийн тэтгэмж авч байсан гурав болон түүнээс дээш тооны хүүхэдтэй гэр бүлийн тэтгэмж авч байсан хүүхэд 20 нас хүрсэн тохиолдолд уг гэр бүлийн хүсэлтээр 12 сарын турш нэмэлт тэтгэмж олгож болно. Энэ тэтгэмж нь BMAF-ийн 20,23 хувьтай тэнцүү байна.
3. Гэр бүлийн орлогын нэмэгдэл. 3-21 насны гурваас доошгүй хүүхэдтэй гэр бүлд нэмэгдэл орлого болгон олгоно. BMAF-ийн 41,65 хувьтай тэнцүү.
4. Гэр бүлийг дэмжих тэтгэмж. Хагас ба бүтэн өнчин хүүхэд, эцэг эхийн аль нэгнийх нь хууль ёсны бус хүүхэд болон эцэг, эхийн аль нэг эсхүл хоёулаа ажил хийдэггүйгээс хүүхдэдээ хангалттай дэмжлэг үзүүлж чаддаггүй хүүхдэд олгоно. Энэ тэтгэмж нь бүтэн өнчин болон адил нөхцөлтэй хүүхдэд BMAF-ийн 30 хувь, хагас өнчин хүүхдэд бол 22,5 хувьтай тэнцүү байна.

Нялх хүүхдийн тэтгэмж

Хүүхэд төрөхтэй холбогдсон зардлыг нөхөн олгох болон хүүхэд асрахтай холбогдон гарах зардлыг төлөхөд тусламж болгох зорилгоор олгох тэтгэмжүүдийг нялх хүүхдийн тэтгэмжийн хөтөлбөр – PAJE-д нэгтгэн нэг бүлэг болгосон. Энэ тэтгэмжид:

- Төрөлт/үрчлэлтийн тэтгэмж
- Хүүхэд төрсөн болон үрчлэн авснаас хойш 3 нас хүртэл нь олгох сар тутмын суурь тэтгэмж
- Ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан дэмжлэг
- Хүүхэд асрах асуудлаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмж зэрэг хамрагдана.

1. Төрөлт/үрчлэлтийн тэтгэмж. Жирэмсний долоо дахь сард төрөлтийн тэтгэмж, 20 хүртэлх насны хүүхэд үрчлэн авсан бол үрчлэлтийн тэтгэмж олгоно. Төрөлтийн тэтгэмж нь BMAF-ийн 229,75 хувь, үрчлэн авсан бол BMAF-ийн 459,5 хувьтай тэнцүү. Энэ тэтгэмжийг авахын тулд жирэмсэн эмэгтэй жирэмсний эхний 14 долоо хоногт багтан жирэмсний үзлэг, хяналтанд орсон байна. Мөн гэр бүлийн орлогын дээд хэмжээг тухайн гэр бүл дэх хүүхдийн тоо болон төрөх хүүхдийн тооноос хамааран тогтооно. Эцэг эх нь хоёулаа ажилладаг ба ганц бие эхийн хувьд энэ дээд хэмжээ нь өндөр байдаг. Нэг хүүхэд төрөхийг хүлээж буй гэр бүлийн жилийн орлого 27855 еврогоос, хоёр хүүхэд төрөхийг хүлээж буй гэр бүлийн жилийн орлого 40050 еврогоос доош байвал энэ тэтгэмжийг авна.
2. Суурь тэтгэмж. Хүүхэд төрсний дараа юмуу үрчлэн авсны дараа сар бүр олгох суурь тэтгэмж. Энэ тэтгэмжийг хүүхэд төрсөн өдрөөс эхлэн гурван нас хүрэхийн өмнөх сарын сүүлийн өдөр болтол олгоно. Тэтгэмжийг авахын тулд төрсний найм дахь хоног, ес дэх болон 24 дэх саруудад эмнэлгийн үзлэгт оруулсан байх шаардлагатай. Мөн гэр бүлийн орлогын дээд хэмжээг төрөх болон үрчлэхийн тэтгэмжтэй адилаар тогтооно. Хүүхэд үрчилсэн бол үрчлэн авсан өдрөөс хойш 3 жилийн хугацаанд суурь тэтгэмж олгоно. Тэтгэмжийн хэмжээ нь BMAF-ийн 49,95 хувьтай тэнцүү.
3. Ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан дэмжлэг. Эцэг, эх хүүхдээ асрахын тулд ажлаасаа чөлөө авах юмуу цөөн цагаар ажиллах үед нь дэмжлэг үзүүлэх зорилгоор олгох тэтгэмж юм. Тусдаа тэтгэмж хэлбэрээр болон суурь тэтгэмж авах хэмжээний орлоготой бол суурь тэтгэмж дээр нэмэгдэл маягаар олгоно. Тэтгэмжийг эхний хүүхэд төрсөн үед шууд олгох ба дараагийн хүүхдүүдийн хувьд тэтгэмж авахын өмнө хоёроос доошгүй жил ажилласан байх шаардлагатай.

Гурваас доошгүй хүүхэдтэй гэр бүлийн эцэг эхийн аль нэг нь ажлаасаа бүрмөсөн гарсан бөгөөд сүүлийн хүүхэд нь 2006 оны 7 дугаар сарын 1-нээс хойш төрсөн аль эсхүл өргөж авсан бол эцэг, эхийн аль нэг нь хүүхдээ асрахын тулд ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмж дээр дахин нэмэлт тэтгэмж хүсэх эрхтэй. Энэ

нэмэлт тэтгэмж нь ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмжээс хэмжээний хувьд их байх боловч хугацааны хувьд богино байна.

Эдгээр тэтгэмжийг авахын тулд эцэг эх нь анхны хүүхэд төрөхийн өмнөх бүтэн хоёр жилд ажилласан байх, хоёр дахь хүүхэд төрөхийн өмнөх 4 жилийн хоёр жилд нь ажилласан байх, гурав дахь болон түүнээс хойших хүүхдийн хувьд төрөхөөс нь өмнөх 5 жилийн хоёр жилд нь ажилласан байх шаардлагатай.

Ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмжийг эхний хүүхдийн хувьд зургаан сараар, хоёр дахь болон цааших хүүхдийн хувьд 3 нас хүртэлх хугацаагаар олгоно. Ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан нэмэлт тэтгэмжийг нэг жилийн хугацаагаар олгоно.

Хэрэв ажлаасаа бүтэн ажлын цагаар чөлөөлөгдөж байгаа бол ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмж 568,85 евро, хэвийн ажлын цагийн 50 хувь хүртэл цагаар бүрэн бус ажлын цагаар чөлөөлөгдөж байгаа бол тэтгэмж нь 327,10 евро, хэвийн ажлын цагийн 50-80 хувиар чөлөөлөгдөж байгаа бол 432,56 евро байна. Ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан нэмэлт тэтгэмж нь 805,39 евро байна.

Өргөж авсан хүүхдийн хувьд бол ажлын цагаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмжийг дор хаяж нэг жилийн хугацаагаар олгоно. Энд нэг онцлог нь өргөж авсан хүүхэд 3-аас дээш, 20 хүртэлх настай байсан ч тэтгэмж олгоно.

4. Хүүхэд асрах асуудлаа чөлөөтэй сонгоход зориулсан тэтгэмж. Хэрэв гэр бүл бүртгэгдсэн хүүхэд асрагчийн үйлчилгээ авах бол энэ тэтгэмжийг олгоно. Тусдаа тэтгэмж хэлбэрээр болон суурь тэтгэмж авах хэмжээний орлоготой бол суурь тэтгэмж дээр нэмэгдэл маягаар олгоно. Энэ тэтгэмж хоёр хэсгээс бүрдэнэ. Эхнийх нь хүүхдийн нас болон гэр бүлийн орлогоос хамааран хүүхэд асрагчийн ажлын хөлсний тодорхой хэсгийг олгох хэсэг. Хоёр дахь нь ажил олгогчоос хүүхэд асрагчийн нийгмийн даатгалд төлөх шимтгэлийг шууд даатгалын байгууллагад төлөх хэсэг болно.

Тэтгэмжийг хүүхэд гурван нас хүртэл нь бүрэн хэмжээгээр, зургаан нас хүртэл нь тодорхой багасгасан хувиар олгоно.

Тусгай зорилтын тэтгэмж

Тусгай зорилтын тэтгэмжинд а) хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн боловсролын тэтгэмж, б) хүүхдийн сургуульд сурах тэтгэмж, в) эцэг эхийн өдөр тутам хүүхдээ арчлах тэтгэмж, г) гэр бүлийн орон сууцны дэмжлэг, д) нүүн суурьшихад туслах дэмжлэг зэрэг тэтгэмжүүд орно.

ОРОСЫН ХОЛБООНЫ УЛС

Тусулсад жирэмсэн болон амаржсан эхчүүдэд үзүүлэх нийгмийн халамж, хангамж, тусламж үйлчилгээтэй холбоотой харилцааг 1995 онд батлагдсан “Хүүхэдтэй иргэдэд үзүүлэх төрийн тэтгэмжийн тухай”¹, 2006 онд батлагдсан “Хөдөлмөрийн чадвараа түр алдсан ба амаржсан тохиолдолд заавал даатгуулах нийгмийн даатгалын тухай”², “Хүүхэдтэй гэр бүлийг дэмжих төрийн дэмжлэгийн талаар авах нэмэлт арга хэмжээний тухай”³ Холбооны

¹ФЗ “О государственных пособиях гражданам, имеющим детей”. www.consultant.ru

²ФЗ “Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством”. www.base.garant.ru

³Федеральный закон от 29 декабря 2006 года N 256-ФЗ “О дополнительных мерах государственной поддержки семей, имеющих детей”. www.zakonpro.ru

хуулиуд болон бусад холбооны хуулиуд, ОХУ-ын Засгийн газрын тогтоолууд, ОХУ-ын субъектүүдийн бусад хууль, эрх зүйн актуудаар зохицуулагдаж байна.

Жирэмсэн эмэгтэйчүүд, амаржсан эхчүүдэд үзүүлэх төрийн тусламж, тэтгэмж нь дараах төрлүүдэд хуваагдана. Үүнд:

- Жирэмсний 12 долоо хоногтойгоос өмнөх хугацаанд эмнэлгийн хяналтанд орсон эмэгтэйчүүдэд олгох нэг удаагийн тэтгэмж,
- Жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж,
- Хүүхэд төрөхөд олгодог нэг удаагийн тэтгэмж зэрэг болно.

Үүнээс гадна хоёр дахь хүүхдээ төрүүлсэн буюу үрчилж авсан эхчүүд эхийн мөнгөний сертификат⁴ (материнский капитал) авах эрхтэй ба хүүхдээ 1.5 нас хүртэл нь асарсан заавал даатгалд хамрагдсан болон ажил хөдөлмөр эрхлээгүй иргэдэд олгодог сар бүрийн тэтгэмжийг мөн тогтоон олгодог.

Түүнчлэн дээрх холбооны тэтгэмжүүдийн зэрэгцээ бүс нутаг, муж, хотын түвшинд нутгийн захиргаа өөрийн төсвийн бололцооноос үүдэн нэмэлт тэтгэмжийн хэмжээг тогтоон олгох шийдвэрийг гаргаж болдог байна.

ОХУ-д жирэмсэн болон амаржсан эхчүүдэд олгодог тэтгэмжийн төрөл, хэмжээ, ямар эрх зүйн баримт бичгээр зохицуулдаг болон тэдгээрийн санхүүжилтийн эх үүсвэрийн талаарх мэдээллийг доор хүснэгтээр үзүүлнэ.

<i>Тэтгэмжийн төрөл</i>	<i>Тэтгэмжийн хэмжээ (2013 оны 1-р сарын 1-ээс 1.055 коэффициентоор индексжүүлсэн байдлаар)</i>	<i>Зохицуулж буй эрх зүйн акт ба санхүүгийн эх үүсвэр</i>	<i>Тэтгэмжийн хэмжээг төгрөгөөр илэрхийлбэл⁵</i>
Жирэмсний эрт үед эмнэлгийн хяналтанд орсон эмэгтэйчүүдэд олгох нэг удаагийн тэтгэмж	490. 79 руб. (зөвхөн ажиллаж, сурч, эсвэл алба хааж байгаа хүмүүст олгодог)	“Хүүхэдтэй иргэдэд үзүүлэх төрийн тэтгэмжийн тухай” Холбооны хууль. Нийгмийн даатгалын сангаас санхүүжнэ.	25 702.67 төг.
Жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж (заавал даатгуулах нийгмийн даатгалд даатгуулсан хүмүүст олгодог)	Төрөхийн өмнө 70 хоног, төрсний дараа 70 хоногийн хугацаанд тодорхой журмын дагуу бодож олгоно.	Дээрхийн адил	Доор дурдсан жишээгээр: 850 541.17 төг.
Жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмж (ажиллаж байсан газар нь татан буугдсан ба суралцаж байгаа хүмүүс олгодог)	490.79 руб.	Дээрхийн адил улсын төсвөөс НД-ийн санд шилжүүлсэн хөрөнгөөс санхүүжнэ.	25 702.67 төг.
Хүүхэд төрөхөд олгодог нэг удаагийн тэтгэмж	13 087 руб.	Дээрхийн адил Ажилладаг хүмүүст нийгмийн даатгалын сангаас, ажилгүй иргэдэд холбооны төсвөөс	685 366.19 төг.

⁴Гэр бүлийн мөнгө ч (семейный капитал) гэж нэрлэдэг.

⁵2013 оны 12 дугаар сарын 09-ний өдрийн Монгол банкны төгрөгийн рубльтэй харьцах ханшаар тооцов.

Хүүхдээ 1.5 нас хүртэл нь асарсан заавал даатгалд хамрагдсан болон ажил хөдөлмөр эрхлээгүй иргэдэд олгодог сар бүрийн тэтгэмж	Анхны хүүхэд - 2 453.93 руб. Хоёр дахь болон дараагийн - 4 907.85 руб.	Дээрхийн адил	Анхны хүүхэд- 128 512.31төг. Хоёр дахь болон дараагийн - 257 024.10 төг.
Хугацаат цэргийн албан хаагчийн жирэмсэн эхнэрт олгодог нэг удаагийн тэтгэмж	20 725.60 руб.	Мөн дээрх хуулиар зохицуулна. Холбооны төсвөөс ОХУ-ын субъектүүдын төсөвт шилжүүлсэн мөнгөн хөрөнгөөс санхүүжнэ.	1 085 399 төг.
Хугацаат цэргийн албан хаагчийн хүүхдэд олгодог сар бүрийн тэтгэмж.	8 882.40 руб.	Дээрхийн адил	465 171 төг.
Эхийн буюу гэр бүлийн мөнгө (2 дахь хүүхдээ төрүүлсэн буюу үрчилж авсан эхчүүдэд олгодог)	408960.5 руб.	“Хүүхэдтэй гэр бүлийг дэмжих төрийн дэмжлэгийн талаар авах нэмэлт арга хэмжээний тухай” Холбооны хууль. Холбооны төсвөөс ОХУ-ын Тэтгэврийн санд шилжүүлсэн мөнгөн хөрөнгөөс санхүүжнэ.	21 417 261 төг.

“Хүүхэдтэй иргэдэд үзүүлэх төрийн тэтгэмжийн тухай” Холбооны хуулийн дагуу олгогдох тэтгэмжүүдтэй холбоотой ОХУ-ын Засгийн газрын 2009 оны 1100 дугаар Тогтоол⁶, ОХУ-ын Эрүүлийг хамгаалах, нийгмийн хөгжлийн яамны сайдын 2009 оны 1012 дугаар тушаал зэрэг эрх зүйн баримт бичгүүд үйлчилж байна⁷.

Заавал даатгуулах нийгмийн даатгалд даатгуулсан хүмүүст олгодог жирэмсний болон амаржсаны тэтгэмжийг төрөхийн өмнө 70 хоног, төрсний дараа 70 хоногийн хугацаагаар тооцон 2013 оны 1 дүгээр сарын 1-ний өдрөөс шинэ журмын дагуу бодож олгож байгаа юм. Тухайлбал, уг тэтгэмжийг тооцоход хэрэглэгддэг нэг өдрийн дундаж цалингийн хэмжээ нь хууль заасан тодорхой хэмжээнээс хэтрэх ёсгүй (амаржсан эхийн 2 жилийн цалингийн дээд хэмжээг 730-д хуваасан хэмжээнээс). Жишээ нь, тодорхой нэг амаржсан эх 2011 онд нийт 463 000 рублийн цалин, 2012 онд 512 000 рублийн цалин авсан гэвэл 2013 онд нэг өдрийн дундаж цалин нь 1335 рубль 62 копейк болж, 2013 онд сар бүрийн амаржсаны тэтгэмж нь 16241.14 рубль болно. Энэ тэтгэмж ажил эрхэлдэггүй эмэгтэйчүүдэд олгогддоггүй юм байна.

Хүүхдээ асарсны тэтгэмжийн хувьд ОХУ-д дээр дурдсан хуулийн дагуу 1.5 жил хүртэл асарсны тэтгэмжийг яг биечлэн асарч буй хүнд нь ажил эрхэлсэн эсэх, суралцаж байгаа эсэхээс үл хамааран олгодог байна.

⁶Постановление Правительства РФ от 29.12.2009 № 1100 «Об утверждении Положения об исчислении среднего заработка (дохода, денежного довольствия) при назначении пособия по беременности и родам и ежемесячного пособия по уходу за ребенком отдельным категориям граждан».

⁷Министерство здравоохранения и социального развития РФ, Приказ от 23 декабря 2009 г. №1012 “Об утверждении порядка и условий назначения и выплаты государственных пособий гражданам, имеющим детей”

Хүүхэд төрөхөд нэг удаа олгодог тэтгэмжийг мөн адил бүх эмэгтэйчүүд, эхчүүдэд олгодог. ОХУ-ын Хөдөлмөрийн хуулийн дагуу хүүхэд төрүүлсэн эх хүсэлт гарган хүүхдээ 3 нас хүртэл нь асарч болох ба үүнээс 1.5 жилд нь “Хүүхэдтэй иргэдэд үзүүлэх төрийн тэтгэмжийн тухай” Холбооны хуульд заасан тэтгэмжийг олгоно. Харин 3 нас хүртэл нь асрах тохиолдолд үлдсэн 1.5 жилд нь сар бүр 50 рублийн нөхөн олговор олгодог.

2011 оноос 6 сараас ОХУ-ын Төрийн Думд хүүхэд асарсны тэтгэмжийг 1.5 нас хүртэл байсныг 3 нас хүртэл нь олгохоор өөрчлөх зорилготой хуулийн төсөл өргөн баригдаж 2013 оны Төрийн Думын хэлэлцэх хуулийн төслийн жагсаалтанд оруулсан байна.

Эхийн мөнгө нь 2 дахь болон дараагийн хүүхдээ төрүүлсэн буюу үрчилж авсан эхчүүдэд олгодог гэр бүлийг дэмжих зорилготой төрийн дэмжлэгийн хэлбэр юм. Эхийн мөнгөний сертификатыг авах эрхийг 2 дахь хүүхэд нь 2007 оны 1 сарын 1-нээс хойш төрсөн гэр бүл эдлэх ба энэхүү дэмжлэг нь 2007 оны 1 дүгээр сарын 1-нээс 2016 оны 12 дугаар сарын 31-ний өдөр хүртэл хэрэгжих юм. 2013 оны 1 дүгээр сарын 1-ний байдлаар эхийн мөнгө нь 408960.5 руб. байна.

Эхийн мөнгийг бэлэн мөнгөөр олгодоггүй, харин сертификат олгож, зөвхөн дараах зориулалтаар зарцуулахыг зөвшөөрдөг. Үүнд:

- Гэр бүлийн орон сууцны нөхцөлийг сайжруулах,
- Хүүхдийн боловсрол,
- Эхийн тэтгэврийн хуримтлалын хэсгийг нэмэгдүүлэх,
- Хүүхдийн сургууль, цэцэрлэгийн төлбөр зэрэг болно.

Тус сертификатыг авахын тулд эхчүүд зохих баримт бичгийг бүрдүүлэн ОХУ-ын Тэтгэврийн санд хандах журамтай.

2006 оноос эхлэн “Эрүүл мэнд” үндэсний төслийн хүрээнд амаржих сертификат (родовой сертификат) хөтөлбөр хэрэгжиж эхэлсэн ба түүний үндсэн зорилго нь төрөх эхчүүдэд эмнэлгийн чанартай тусламж, үйлчилгээ үзүүлэх материаллаг сонирхлыг эмнэлгийн байгууллагуудад бий болгох явдал юм.

Жирэмсэн эмэгтэйчүүдэд жирэмсний 30 долоо хоногоос эхлэн жирэмсний амралт авахад нь энэхүү амаржих сертификатыг олгодог. Сертификат нь дараах 3 тасалбараас бүрдэх ба эдгээр нь тус тусын зориулалттай. Үүнд:

- 3000 рублийн тасалбар нь жирэмсэн эмэгтэй амаржих хүртэлх хугацаанд эмнэлгийн хяналтанд байх үеийн эмнэлгийн үйлчилгээний төлбөрт,
- 6000 рублийн тасалбар нь жирэмсэн эмэгтэй амаржих үед төрөх эмнэлэгт эмнэлгийн үйлчилгээний төлбөрт,
- 1000 рублийн тасалбар нь төрсөн хүүхдэд 1 нас хүртэл нь эмнэлгийн тусламж, үйлчилгээ үзүүлсэний төлбөрт тус тус зарцуулна.

Амаржих сертификатын бүтэн үнэлгээ нь 10 000 рубль бөгөөд үүнд зориулж байгаа хөрөнгө мөнгийг холбооны төсвөөс санхүүжүүлдэг. Амаржих сертификаттай жирэмсэн эмэгтэй улсын аль ч эмэгтэйчүүдэд зөвлөгөө өгөх газар (женская консультация), амаржих газар (роддом), хүүхдийн эмнэлгийг сонгох боломжтой бөгөөд харин хувийн төлбөртэй эмнэлгээр үйлчлүүлсэн тохиолдолд амаржих сертификат үйлчлэхгүй. Мөн сертификатын төлбөрийг бэлэн мөнгөөр олгодоггүй зөвхөн эмнэлгийн төлбөрт эмнэлгийн байгууллагад нь бэлэн бусаар шилжүүлдэг байна.

БҮГД НАЙРАМДАХ ЧЕХ УЛС

Чех улсад жирэмсэн, амаржсан эхчүүдэд нийгмийн халамж, хангамж үзүүлэхтэй холбогдсон харилцааг Хөдөлмөр эрхлэлтийн тухай хууль (*Labour Law in Czech Republic*), Эрүүл мэндийн даатгалын тухай (*Sickness insurance is regulated by Act No. 187/2006*), Улсын нийгмийн дэмжлэгийн тухай (*The state social support is regulated by Act no. 117/1995*) хуулиудаар зохицуулдаг.

Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиар жирэмсэн болон амаржсан эхчүүдэд жирэмсний ба хүүхэд төрсний дараах амралт, хүүхэд асрахаас болж орлогогүй болсон үед мөнгөн тэтгэмж олгодог байна. Үүнд:

- өвчтэй үеийн тэтгэмж /актны мөнгө/,
- асрах, сувилах тэтгэмж,
- жирэмсний амралтын мөнгөн тусламж,
- жирэмсний ба хүүхдээ төрүүлсний дараах тэнцүүлэн нөхөн олгох тэтгэмж зэрэг болно.

Эрүүл мэндийн даатгалын тухай хуулиар даатгуулагчийн иргэний харьяалал хамаардаггүй байна.

Тэтгэмж тогтооход дараах нөхцөлүүдийг харгалзан үздэг. Үүнд:

- Ажил эрхэлдэг эх цалин болон орлогын 70 хувиар,
- Хувиараа болон тодорхой орлогогүй эх тэтгэмж авахаасаа өмнө наанадаж 1 жилд 180 өдөр эрүүл мэндийн даатгалыг заавал төлсөн байх шаардлагатай. Эрүүл мэндийн даатгал төлсөн хувь хэмжээнээс шалтгаалан эхийн тэтгэмж олгох хувь хэмжээг тогтооно. Эрүүл мэндийн даатгал төлсөн хувь хэмжээнээс шалтгаалан эхийн тэтгэмж олгох хувь хэмжээг тогтооно.
- Гадаадын иргэн бол энэ тэтгэмжийг авахаасаа өмнө 1 жилд наанадаж 270 өдөр эрүүл мэндийн даатгалыг төлсөн байх ба хөдөлмөрийн гэрээ нь хүчинтэй байгаа тохиолдолд 70 хүртэл хувь тогтоон олгодог байна.

Жирэмсний амралтын мөнгөн тусламж

Ажилчин эмэгтэйчүүдийн жирэмсний амралтын мөнгөн тусламж авах эрх нь:

- Жирэмсний амралт эхлэх өдрөөс өмнө сүүлийн хоёр жилд 270 хоног эрүүл мэндийн даатгалд хамрагдсан байх, (*жирэмсний амралтын мөнгөн тусламжийг эхний 8 дахь долоо хоногоос төрөхөөс өмнөх 6 дахь долоо хоног хүртэлх хугацаанд олгоно*).
- Жирэмсний амралтын мөнгөн тусламжийг 28 долоо хоногийн турш, ихэр хүүхэд төрүүлсэн, хоёроос дээш хүүхэд асарч байгаа эмэгтэйчүүдэд 37 долоо хоногийн турш олгогдоно.
- Эрүүл мэндийн даатгал нь хүүхдийн эх, эцэг хоёр хүүхдээ ээлжлэн асрах боломжийг олгох ба эцэг, эх хоёр эрүүл мэндийн даатгалын хуулиар тогтоогдсон жирэмсний амралтын мөнгөн тусламжийг авах болзлыг хангасан байх шаардлагатай.

Жирэмсний амралтын мөнгөн тусламжийг хүүхэд төрсөн өдрөөс 7 долоо хоногийн дараагаас тооцон олгоно. Харин хүүхдээ ээлжилж асарч эхлэхэд эхийн жирэмсний амралтын тусламжийг дуусгавар болгож хүүхдийн эцэгт тэтгэмжийн даатгалаас мөнгөн тусламж олгож эхлэх зохицуулалттай.

Хөдөлмөрийн хуулийн дагуу ажил хийж байгаа эмэгтэйг жирэмсэн байхаас эхэлж, жирэмсний амралттай, хүүхэд асрах амралттай байх үед хамгаалалтай хугацаан дор

байлгана. Энэ нь “Хамгаалалттай хугацаа”-ны турш ажил олгогчоос (онцгой зохион байгуулах өөрчлөлт орсноос бусад тохиолдолд) хөдөлмөрийн гэрээг цуцлах мөн хөдөлмөрийн гэрээг гэнэт дуусгавар болгох эрхгүй.

Хэрэв туршилтын хугацаагаар, хэлэлцээрээр, эсвэл хугацаатай ажлын гэрээгээр ажил хийж байсан тохиолдолд энэ “Хамгаалалттай хугацаа”-нд байлгах тухай хууль үйлчлэхгүй.

Жирэмсний амралт дууссаны дараа ажилдаа буцаж ороход ажил олгогч ажиллаж байсан ажлын байрыг гаргаж өгөх ёстой. Хүүхэд асарсны амралтыг дууссаны дараа ажилдаа буцаж ороход ажил олгогч хөдөлмөрийн гэрээтэй холбоотой ямар ч ажлын байр гаргаж өгч болно. Жирэмсэн болон хөхүүл хүүхэдтэй, мөн төрсний дараа 9 сар хүртэл хугацаанд эх хүнийг зарим ажлын байранд ажиллуулахыг хориглоно. (*цацраг туяа, химийн бодис, биеэрээ хүнд ажил хийх гэх мэт*).

Жирэмсний ба хүүхдээ төрүүлсний дараах тэнцүүлэн нөхөн олгох тэтгэмж

Эхчүүд жирэмсний амралт авсан өдрөөс болон дууссаны дараа хамгийн цаад хугацаа нь төрснөөс хойш есөн сар хүртэлх хугацаанд олгоно, хэрэв хүүхдээ хөхүүлэхээс шалтгаалж өөр ажилд шилжсэн тохиолдолд энэ бүхий л хугацаанд тэтгэмж авах эрхтэй.

Улсын нийгмийн дэмжлэгийн тухай (*The state social support is regulated by Act no. 117/1995*)⁸ хуулиар хүүхэдтэй, гэр бүлийн орлого хангалттай бус гэр бүлүүдэд улсаас дэмжлэг, тусламж үзүүлдэг. Энэ хуулиар доорх тэтгэмжүүд олгогдоно. Үүнд:

- хүүхдийн нэмэгдэл,
- эцэг, эхийн тэтгэмж,
- нийгмийн нэмэгдэл тэтгэмж,
- байрны зардлын тусламж,
- үрчлэгч асран тэжээгчийн нэмэгдэл,
- амаржсаны,
- оршуулгын нэмэгдэл зэрэг болно.

Хүүхдийн нэмэгдэл нь хүүхдүүдтэй гэр бүлд удаан хугацаагаар олгогддог үндсэн тэтгэмж юм. Амьжиргааны доод түвшин 2,4-өөр үржигдсэн хүртэлх хэмжээтэй орлоготой гэр бүлд олгоно. Хүүхдийн нэмэгдэл нь хүүхдийн насны ангилалаас шалтгаалж сард гурван янзаар олгогдоно. Үүнд:

- 500 корун (6 нас хүртэл),
- 610 корун (6-15 нас хүртэл),
- 700 корун (15-26 нас хүртэл)

Эцэг, эхийн нэмэгдэл нь тэтгэмжийг гэр бүлийн хамгийн бага хүүхдийг хуанлийн бүтэн сар өөрөө бүтэн өдөр асардаг эцэг эхүүдэд олгоно. Эцэг, эх уг тэтгэмжийг хоёр, гурав, дөрвөн жилийн хугацаагаар авч болох ба хэдэн жилээр авахаа өөрсдөө сонгоно. Тэтгэмж авах хугацаатай холбогдуулан тэтгэмжийн мөнгөн хэмжээ тогтоогдсон байдаг. Үүнд:

- **Богино хугацаанд тэтгэмж авах** - жирэмсний амралтын мөнгөн тусламж авч дууссаны дараа хүүхдээ 2 жил (24 сар) хүртэлх хугацаагаар асрахаар төлөвлөсөн бол 1 сард 11 400 корун,
- **Энгийн хугацаанд** - жирэмсний амралтын мөнгөн тусламжийн авч дууссаны дараа хүүхдээ 3 жил /36 сар/ хүртэлх хугацаагаар асрахаар төлөвлөсөн бол 7 600 корун,

⁸The state social support is regulated by Act no. 117/1995<http://www.mpsv.cz/en/>

- **Удаан хугацаанд** - жирэмсний амралтын мөнгөн тусламж авч дууссаны дараа хүүхдээ 4 жил (48 сар) хүртэлх хугацаагаар асрахаар төлөвлөсөн бол 3 800 корун тус тус олгоно.

Эцэг, эхийн нэмэгдэл тэтгэмжинд хүүхэд удаан хугацаагаар өвдөж, эрүүл мэндийн байгууллагын магадлагаа гарсан өдрөөс эхлэн хүүхдийн 7 нас хүртэл 1 сард 7 600 корун тэтгэмж, тусламж олгохоор хуульчилжээ.

Нийгмийн нэмэгдэл тэтгэмж нь бага орлоготой, өвчтэй хүүхэд асарч байгаа, гэр бүлд туслах зорилготой. Нийгмийн нэмэгдэл тэтгэмжийг удаан хугацаагаар өвчтэй хүүхдээ асарч байгаа, эсвэл эцэг, эх хоёрын нэг нь удаан хугацаагаар хүнд өвдөж, хүүхдээ асарч байгаа гэр бүлүүд авах эрхтэй.

Тэтгэмж авахад мөн гэр бүлийн сүүлийн гурван сарын орлого нь амьжиргааны доод түвшингөөс хоёр дахин бага байсан тохиолдолд олгогдоно. Олгох тэтгэмжийн хэмжээ нь гэр бүлийн орлого дээшлэх тусам багасах ба мөн хүүхдийн болон эцэг, эхийн тахир дутуугийн группын түвшин өөрчлөгдөхөд мөн хамаарна.

Амаржсаны тэтгэмжийг анхны хүүхэд нь төрсөн бага орлоготой гэр бүлд нэг удаагаар олгоно.

Амаржсаны тэтгэмж нь анхны нэг буюу түүнээс дээш тооны хүүхэд төрүүлснээс шалтгаалж олгогдоно. Хэрэв эх нь төрөлтийн дараа нас барсан тохиолдолд тэтгэмж хүүхдийн эцэгт олгогдоно. Төрөлтийн тэтгэмж нь гэр бүлийн орлогын хэмжээ шалтгаалах ба хүүхэд төрсний дараах гурван сарын орлого нь гэр бүлийн амьжиргааны түвшингөөс 2,4 дахин бага байсан тохиолдолд олгогдоно.

Амаржсаны тэтгэмжийн хэмжээ нь анхны хүүхдэд 13 000 корун, ихэр хүүхдэд 19 500 корун байна.

* * *

АШИГЛАСАН МАТЕРИАЛ

1. The French Social Security System, <http://www.cleiss.fr>. (Centre des Liaisons Européennes et Internationales de Sécurité Sociale-ийн албан ёсны веб сайт)
2. Acoess's 2012 activity report, <http://www.acoess.fr>, (Central Agency of Social Security Institutions-ийн албан ёсны веб сайт)
3. The state social support is regulated by Act no. 117/1995 <http://www.mpsv.cz/en/>
4. Social security. <http://www.euraxess.cz/euraxess-services/incoming-researchers/social-security>
5. Федеральный закон "О государственных пособиях гражданам, имеющих детей" 1995г. <http://base.consultant.ru>
6. Федеральный закон "Об обязательном социальном страховании на случай временной нетрудоспособности и в связи с материнством." www.base.garant.ru
7. Федеральный закон "О дополнительных мерах государственной поддержки семей, имеющих детей". www.zakonpro.ru
8. Постановление Правительства РФ от 29.12.2009 № 1100 «Об утверждении Положения об исчислении среднего заработка (дохода, денежного довольствия) при назначении пособия по беременности и родам и ежемесячного пособия по уходу за ребенком отдельным категориям граждан» .<http://base.consultant.ru>
9. Министерство здравоохранения и социального развития РФ, Приказ от 23 декабря 2009г. №1012 "Об утверждении порядка и условий назначения и выплаты государственных пособий гражданам, имеющим детей". <http://r51.fss.ru>